Зірка Мензатюк

Прощання з вербою

Пізньої осені господар позгрібав у саду листя, сів на лавку й задумався.

— З горіха я маю мішок горішків, яблуня дала три ящики яблук, зі слив і вишень наварили варення, — розмірковував він. — Тільки з верби нема нічого. Треба її зрубати.

— Ой ні, — зашуміла верба. — Обітни моє гілля. Буде на плоти, ще й на лозницю!

— Постарілася ти, вербо! То мій дід плоти городив, сливи в лозниці сушив. Нині в мене заводські огорожі.

— То візьми моє гілля на розпал. Від нього гарно дрова займаються.

— Знов немудре кажеш! — засміявся господар. — Мій батько гіллям розпалював, а в мене в хаті газ.

— Чи ти й кошиків не плестимеш, ложок не різьбитимеш, корита на хліб не будеш довбати?

— Ба ні, не буду.

Зітхнула верба, зронила срібен лист.

— Бачу, справді я зайвою стала. Зрубай мене. Але, коли твоя ласка, не тепер — весною.

Відгуляли вітри, відбіліли сніги, знову вийшов господар у сад:

— Пора тебе, вербо, рубати!

— Пора, — каже верба. — Хай-но востаннє з весною землю розбуджу.

Закивала верба високими гілками, і злетілися до неї синиці, вівсянки, дрозди, коноплянки, славки і плиски, чижі й горихвістки, і чубатий одуд, і дзьобатий дятел, ще й сорока-скрегока всілася на самісінькім верху. Заспівали, защебетали, закричали на сто голосів:

— Весно красна, ходи до нас!

Почуло їх сонце, відчинило своє блакитне вікно й обсипало вербу зливою проміння. Тої ж миті розкрилися вербові бруньки й випустили золотаво-зелені сережки. І такі прозоро-чисті, такі ніжні гіркуваті пахощі полинули садом! Враз постала дівчина, юна та свіжа, взяла в руку вербову гілочку в цвіту і ну торкати нею все навколо. Торкнула дерева — зацвіли дерева, торкнула землю — хрещатий барвінок спалахнув блакитними зірками, торкнула хмару — і та розквітла, веселкою зацвіла! А дівчина з гілкою — від дерева до дерева, від саду до поля:

— Верба б’є, не я б’ю, за тиждень Великдень!

І побачив господар, що з далекої мли йдуть до нього травневі дні — великі, ясні, багаті на цвіт, на мед, на пташиний щебет, на краплисту росу.

— Ще я тобі гарне літо наворожу,— почув господар знайомий шелест. Дивиться — аж верба вже й не верба, а купальська "Марина" у стрічках, віночках, у палахких свічках. Білолиці дівчата чарівний танок ведуть, чарівну пісню співають:

Кругом Мариноньки

Ходили дівоньки;

Стороною дощик іде!

Стороною,

Та на мою руженьку червону!

Розляглася ніч, пахуча й тепла. Побіг садом таємничий шелест. То прилинув лісовий вітерець.

— Господарю! Господарю! — залепетало листя. — Скарби шукай! Папороть зацвітає.

— Господарю! Господарю! — закивала й верба-"Марина". — Візьми мої чари. Урожай матимеш.

Кинула вона гілку на грядки — і виросли огірки, як мальовані. Кинула на город — став город, мов зелене руно!

— Тепер, господарю, можеш мене й рубати!

Стрепенувся господар. Чи це сон був, чи ява, чи солодке марево? Озирнувся навколо: стоїть верба в пухнастих сережках, біля ніг його лежить сокира, а в серці краса і щем. Підняв господар сокиру.

— Ні, вербо, — каже. — З горіха я матиму горішки, з яблуні яблука, з вишень і слив наваримо варення. А з тобою в саду буде казка. Не рубатиму тебе!

Так усе й скінчилося. Сокира вернулась у комору, а верба цвіте-цвіте! І пахне на всю околицю.

Зірка Мензатюк

ПИСАНКА

Великодня казка

— Кудкудак! Кудкудак! Знесла яйце, як кулак! — закудкудакала курка на весь двір. — Та гарне ж: схоже на білий світ. Бо в світі сонце, а в яйці золотий жовток. Кудкудак!

Під хатою на стільчику грілась проти сонечка бабуня Марія.

— Яйце? Та кругле, біленьке! Візьму його на писанку.

І вона поклала яйце в решето до таких же, як воно, білих та кругленьких.

Тоді розтопила ярого воску:

— Ходи-но, Івасику, писанки писати!

Взяла бабуня писачок. Р-раз! — і лягла на яйце гаряча лінія. Два! — і розкреслилось яйце навхрест.

— Бабулю, чуєш, бабуню! — запитав Івасик. — Що це за квіточка у тебе намалювалася?

— То, Івасику, не квіточка. То знак сонечка золотого.

— Бабуню, чуєш, бабуню! — знов Івасик. — А що то за цяточки-крапочки навхрест між промінням?

— Не цяточки, Івасику. То чарівні знаки дощу.

Розписала бабуня писанку, в фарбі пофарбувала, — і стала писанка доладна, барвиста!

Настав Великдень. Покликала бабуня Марія Петрика, Івасика, Оксанку, Василинку — всіх своїх онучат.

— Нате, онучата, по писанці. Гайда викочуватись!

Покотив Івась свою писанку:

— Ану, хто до неї докотити зуміє?

Котять діти писанками; на них вербички, та хрестики, та клинці-вітрячки, та вигадливі поясочки так і мерехтять!

А в небі сонце сміється, світлом розлипається.

— Чи будеш ти, сонечко, весь рік щедро світити? — питає в нього яйце-писанка.

— Буду, буду, бо на тобі мій таємний, знак. Ти котишся — мене до землі приворожуєш!

— А чи будеш, дощику, землю поливати, зілля напувати?

— Буду, буду, бо на тобі і мій знак магічний. Ти по землі котишся — мої струни-срібнодзвони до неї прив’язуєш!..

По двору курка нипала. Стала, видивляється на писанку.

— Що воно за яйце-райце, барвисте й зірчасте? Мабуть, самого сонця дитя. Я б такого зроду не знесла…

А писанка котиться по землі: тож буде сонце, будуть дощі й роси, буде в світі щастя! Хто його шукатиме — неодмінно знайде.

Зірка Мензатюк

МОЛОДАНЧИК

За Прутом є село, за селом — гора, а на горі лісок-перелісок, такий невеличкий, що його можна оббігти довкола. У тому лісочку живе мавка-зеленавка, мала, як і він. Взимку вона спала в сухому листячку, а поверх листя лежав сніг. Але прийшла весна, сніжок розтав, і мавка прокинулась.

— Що це дзвенить, мов чисте срібло, аж мене розбудило? Може, це ви, струмочки? — спитала вона.

— Ні, мавко. Ми дзюрчимо не перший день, але ти не будилася, — відповіли струмки.

— То, може, це ти, берізко?

— Я всю зиму дзвонила обмерзлими гілочками, — сказала берізка. — Але ти того не чула.

— Тоді, напевно, це вітер, що гуляє над горою?

— Ні, мавко, не я це. Я взимку дзвенів-свистів, мів летючими снігами, а тепер я тихий і лагідний.

— То хто ж воно? — роззирнулася мавка довкола й побачила на лужку, на узліссі, дівчаток. Вони бігали й сміялися голосно-голосно, аж котилася луна. Адже почалися канікули, і нарешті була весна: тепле сонечко й воля гратися скільки захочеш.

— Он хто мене розбудив, — усміхнулася мавка, бо цих дівчаток вона знала від торік: Марусю, Олюсю і старшеньку Миросю.

— Скоро Великдень, — тим часом казала до менших дівчаток Мирося. — А ви ще не навчилися веснянок.

— Таки ні... — кивнули Маруся й Олюся.

— Я знаю "Молоданчика". Мене бабуся навчила, а я навчу вас.

І Мирося почала навчати: треба стати в коло, а одненькій дівчинці — посередині, тоді заспівати:

А мій милий молоданчик,

Поплинь, поплинь на Дунайчик,

Та вмий собі біле личко,

Та розчеши косу русу,

Та вберися в сорочину,

Підпережи горботчину,

Та взуй жовті черевички, —

Шукай собі товаришки!

— А ти, Олюсю, раз ти в колі, маєш ніби вмиватися, вдягатися в сорочину, а в кінці вибрати собі товаришку: ти станеш на її місце, а вона замість тебе в коло.

— Виберу, — киває Олюся. — А мама мені не сорочку, а блузочку вишила. З трьома рядами на рукавах. Я на Великдень її вдягну.

— В мене буде нова сукня, — й собі похвалилася Маруся. — І сукня, і плащик, і жовті черевички. Такі гарнесенькі!

— Ось і добре, — каже малим Мирося. — На Великдень одягнемо обновки та й будемо грати в "Молоданчика".

Дівчатка пішли до села, бо вже набігались, а мавка-зеленавка сіла на торішнє листячко й заплакала.

— Мавка плаче? — здивувався вітерець, бо був він тепер ласкавий і сумував, коли хтось журився.

— Мавка плаче! — зашуміли берізки, грабки й буки.

А полем саме йшла весна. Почула, про що шумлять дерева, повернула в лісок.

— Чого тобі, дитинко? — погладила мавку по голівці.

— Діти мають обновки і на Великдень гратимуться в "Молоданчика", — захлипала та. — Я також хочу гратися, а маю лишень старе торішнє платтячко...

— Яка ж бо ти мала-нерозумна, — засміялася весна. — Хіба ти забула, що я обновляю весь світ? Будуть і в тебе обнови.

І весна подала мавці гарні жовті черевички, горбатку, виткану листям-квітками, ще й білу-білісіньку сорочину.

— А сорочка не вишита...

— Буде тобі й вишивка, та така, як наша земля Буковинська! — мовила весна й повернулася до поля: — Гей ти, рілле, чорна, масна, родюча! Дай своєї чорнющої барви!

Дала рілля чорної барви — і лягли на білих рукавах дрібні узори.

— Гей ти, траво шовкова, дай свого зеленого кольору! І з’явилися на сорочці зелені візерунки.

— Ми, буки, дерева поважні, ми й барви дамо дорогої: вишневої, з молодих бруньок! — зашуміли високі дерева.

— Тепер ще вишиймо небо та сонце в ньому, і готова сорочка-буковинка, — мовила весна, а в узорах ураз заясніли погідне небо та щире сонце.

Зраділа мавка, з утіхи заплескала в долоньки.

А весна повела рукою — і зацвів під деревами ряст, тендітні білі анемони, а що вже фіялок, та пшінки, та пролісків!

Тут і Великдень настав. На майдані серед села зійшлися дівчатка. Всі гарненькі, чепурненькі, у святкових обновах. Взялися за рученята, заспівали:

А мій милий молоданчик,

Поплинь, поплинь на Дунайчик..

Почула їх мавка і собі спустилася до села.

— Хто ти, красуне зеленокоса? — здивувалися дівчатка.

— Це наша мавка! — гукнули Олюся, Маруся й Мирося. — Ми торік з нею гралися.

— Ой, які в неї обновки! Ой, яка в неї сорочка! — задивилися дівчатка. — Ставай, мавко, серед кола, бо ти в нас найгарніша.

І вони заспівали, а мавка в колі вмивалася, чесалася, маяла пишними вишиваними рукавами, і було їй весело-весело, і всім дітям також весело, і всім людям, і всьому селу. У небі стояло сонце, а на горі під ліском-переліском — весна. Вона розгорнула свій фартушок і вийняла з пелени біло-рожеві сорочки: одну сорочку абрикосі, другу — вишні, ту — черешні, а ту — яблуні. Вбрали садочки білі сорочки, цвітуть вишні-черешні, цвітуть абрикоси, цвітуть яблуні. А над білими садами, над запашними черемхами плине пісня про молоданчик, запливає далеко-далеко і зливається з блакитним Дунаєм.

Про дівчинку Лесю, яка шукала Зелену неділю

ТЕКСТ, НА ЖАЛЬ, ВІДСУТНІЙ

Коли зілля найсильніше

ТЕКСТ, НА ЖАЛЬ, ВІДСУТНІЙ

Макове князювання

ТЕКСТ, НА ЖАЛЬ, ВІДСУТНІЙ

Заячий пастух

Зірка МЕНЗАТЮК

Уже кілька днів Михайлик бігав у ліс і довго, дотемна, бродив далекими стежками й сіножатями. Заблудитися він не боявся; ліс підходив до самої їхньої хати й був для нього, як домівка. Він знав, де росли дрібні пізні опеньки, де назбирати шипшини, а де сизих терпких ожин. Знав, де звичайно ховалися зайці. Але тепер даремно обнишпорював розлогі кущі й острівці сухої осінньої трави. Гадаєте, він хотів побачити зайця? Ото ще! На це диво Михайлик надивився. Він шукав те, що не кожному випадає зустріти: заячого пастуха. Авжеж, серед вовків є вовчий пастух, серед ведмедів — ведмежий, а серед зайців — великий мудрий заєць із довгими-предовгими вусами. Зайці його слухаються, а він їх навчає, де безпечно пастися, де краще ховатися, як заплутати сліди й обдурити мисливців. Михайлик мав до нього справу.

Напровесні посадив він яблуневий сад — тоненькі щепи на крутосхилі. Нелегке то діло — виростити сад у горах. Ціле літо Михайлик доглядав свої яблуньки, обкопував, підв’язував, носив їм воду аж із потічка. Коли зривалася буря, він побивався: тільки б вітер не поламав його саджанців! Коли набігала плова — найгустіша карпатська злива, — він неспокійно прозирав крізь мокре вікно: чи потоки води не вимиють їх із корінням? Коли над горами кресали блискавиці, він благав: "Обминіть мої яблуньки! Вони ще маленькі!"

Вітер їх пожалів, плова-злива не змила, блискавки влучали деінде. Яблуньки прийнялися і трошки підросли. Тепер у Михайлика нова турбота: аби взимку зайці не погризли молоде солодке гілля. Пес Босий їх не встереже. Відколи постарівся, він тільки й робить, що спить у будці. Отож, уся надія на заячого пастуха! Він один може звеліти, щоб зайці не псували щепи.

Михайлик брів лісом навмання, шурхотів опалим листям. Уже вечоріло, і він мусив вертатися додому — знову ні з чим.

Раптом, мов з-під землі, перед ним вигулькнув незнайомець у чорному вбранні й такому ж капелюсі.

— Допомогти тобі, хлопче? —лукаво підморгнув він. — Я знаю, де ховається заячий пастух. Але — послуга за послугу!

Михайлик від несподіванки лише кивнув головою.

— Скоро тут проїжджатиме вершник, — вів далі незнайомець. — Попроси його глянути, чи справна ця рушниця.

Хлопець засміявся. Якщо йдеться про таку дрібницю, то про що мова!

— Тільки ж пильнуй: вершник має взяти рушницю в руки! І не обмовся йому про мене.

Чорний захихотів і сховався за кущами. А Михайлик подався на галявину. Там проходила лісова дорога, якою звозять сіно з верхів.

Довкола коїлося щось дивне. Мишки вискакували з нірок і щодуху тікали геть. Білочки квапилися кудись подалі.

Між деревами майнув тхір, промчав кабан, ламаючи хмиз.

На верхівку смереки всілася сорока й заскрекотіла:

— Скрекеке! Отаке! Він узяв рушницю!

А чорні ворони кружляли зграєю й голосно кричали:

— Кра! Украв! Кра! Украв!

— Нічого я не крав, — обурився Михайлик.

Але радість його пригасла. Вся ця справа не вельми гарна.

Авжеж, якщо подумати, то він долучався до якоїсь чужої брехні...

— Розумієте, — сказав він птахам, — я ціле літо працював, стільки відер води переносив на гору! А тепер щоб усе пропало?

Галява лежала сумна й порожня, лиш сиротливі квітки пізньоцвіту видніли в сутінках.

— Еге, ви сховаєтеся під сніг, — мовив до них Михайлик. — А яблуньки лишаться напризволяще. Як їх не пожаліти?

Мовчав пізньоцвіт, навіть голівками не похитував.

А з лісу по той бік уже виїхав вершник, яснів під ним білий кінь. Михайлик побрів назустріч. Ніс рушницю, мов важкий камінь, і на серці також наче камінь лежав.

— Добрий вечір, — сказав він до вершника, не підводячи очей. — Ось рушниця... але... але...

Ех, що буде, те й буде!

— Але вона не моя. Мені дав її чорний незнайомець. — Михайликові мов гора з пліч звалилася! І слово за словом він розказав усе, як було.

— Чи ти не впізнав мене, Михайлику? — спитав вершник. Хлопчик підвів очі... Та це ж святий Михайло, небесний Архистратиг! Завтра його свято.

— Ти знаєш, що станеться з рушницею, коли я візьму її до рук?

Враз хлопчик згадав: таж рушниця битиме все живе без промаху! Ось чому стривожилися птахи та звірі...

— Краще до неї не торкайтеся, — зітхнув Михайлик і відкинув рушницю геть.

— А що ж твій сад?

— Та... Я стовбурці соломою пообв’язував. Може, обійдеться?

Раптом галява стала біла-біла, і ліс побілів, навіть чорні смереки мовби накинули на плечі білі хустки. А на білому узбіччі сидів... Михайлик очам своїм не повірив! Сидів великий сивий зайчище з вусами довгими-предовгими, що аж звисали долі. Заячий пастух!

— Я все чув і бачив, — обізвався він до хлопця. — Ти пожалів моїх зайців, відвернув від нас загрозу. Так знай, що й жоден заєць не зачепить твій садок!

Заячий пастух кивнув довгим вухом і неквапно поплигав геть.

А чорний розсердився, що не по його вийшло. З тої злости він висунувся з-за куща і, гидко кривлячись, показав язика. Тоді висунувся з-за другого і скривився ще гидкіше. Так він тікав, кривляючись, і лишав за собою не сліди підошов, а відбитки свинячих ратиць. Небесний вершник прицілився зі своєї рушниці — блиснув вогонь, і чортяка (бо то ж був він) щез, лиш димілася калюжка гарячої смоли!

— Покатайся зі мною, Михайлику, — мовив хлопцеві небесний вершник. — Бо ти ж завтра іменинник.

Миттю Михайлик опинився в сідлі, і кінь помчав чи, може, полетів! Задніми копитами він торкався одної гори, а передніми — вже іншої, одним скоком перескакував річки, а села тільки миготіли! Гори, ліси й поля, що чорніли попереду, позад білого коня враз ставали білі-білісінькі... Аж ось удалині щось заясніло, засвітилося, мов прегарні високі свічки.

— Що воно видніє ген у синяві? — спитав Михайлик.

— Київ сяє золотоверхими соборами!

Тільки-но кінь став копитами на київських кручах, як назустріч загучало, задзвеніло, заграло! То Київ вітав свого святого покровителя. Бом! Бом! Бом! —гули великі важелезні дзвони. Дзелень! Дзелень! — озивалися менші. Дзілінь-дзінь!, Дзілінь-дзінь! — теленькали дрібні веселі дзвоники.

— Вставай, синочку, будильник дзвонить! — почув Михайлик мамин голос. Розплющив очі — аж він удома, в своєму ліжку.

— Вставай, подивися, що надворі сталося, — всміхалася до нього мама.

— Знаю, знаю! Приїхав Михайло на білому коні!

Він скочив до вікна, а надворі все засніжене! Униз по схилу темніли рядки яблуньок, на тоненьких гіллячках лежав сніг, а їм снився білий цвіт, яким вони невдовзі заквітчають гору.

Казка про колядку

ТЕКСТ, НА ЖАЛЬ, ВІДСУТНІЙ